
A MUNKÁCSI VÁRHOZ TARTOZÓ FALVAK HELY- ÉS SZEMÉLYNEVEI 1570-BEN

1. Az 1566-os tatár pusztítás Bereg megye több részét is érintette. 1570-re az újjáépítés befejeződött, sőt új falvak is jöttek létre. E tanulmányban a Conscriptones portarumban talált 19 község neveit elemzem. A szentmiklósi uradalom 17 helységének neveit már feldolgoztam (MIZSER 2007c: 75–85).

2. **Helynevek.** – A neveket az 1570-ben közölt alakokban közlöm, []-ben az akkori kiejtést adom meg. Azokat a neveket, amelyeket a FNESz. szócikkben hozott, illetve jómagam elemeztem, itt fölösleges részleteznem, csak a szűkebb topográfiai adatokat közlöm. *Almamező* [Almamező]: *Яблоново*, Volóchoz (Воловецъ) csatolva (MIZSER 2007b: 103). *Balósfalva* [Balósfalva]: *Balázsfalva*, *Ballósfalva*, *Балажувіи*, Kálnikhoz (Калник) csatolva (MIZSER 2007b: 103–4). *Bobolistia* [Bobolistya]: 1360-ban fordul elő először *Boboviscse* alakban, a magyarosabbnak tűnő alak 1690-től adatható *Bubulisca* formában. 1910-ben *Borhalom* lett a neve, 1920–1938 között pedig *Bobovišče*, *Boboviště* (HELLER 1983: 25–6). *Ma Boboviuçe*. Eredeti jelentése: 'olyan hely, ahol szemes-terményt természetnek'. *Czierneleo* [Csernelő]: *Cserlenó*, *Червеньово* (MIZSER 2007b: 104). *Dubrovica*: 1570-ben „noua pagus”-ként emlegetik. *Дубровиця*. 1890-ben Repedéhez (Ряпідь) csatolták (MEZŐ 1999: 321). LEHOCZKY (1881. 3: 244) szerint nevét a Dubrovica ('Tölgyes') pataktól vette. *Iuani* [Iványi] (FNESz). *Kajdano* [Kajdanó]: *Кайданово* (FNESz). *Kys mogioros* [Kismogyorós]: *Мукулови* (MIZSER 2007a: 455), *Koczoua* [Kocsova]: 1570-ben fordul elő először. Ma már nem lehet eldönteni, hogy Kocsova a Munkáctól északnyugatra fekvő Oroszkocsavára (Руська Кочава) vagy a Munkáctól keletre fekvő Németkucsovára (Кучава) vonatkozik-e. Jelentése: 'Kocsa nevű ember faluja'. *Laturka*: 1570-ben „noua pagus”. 1903-ban *Latorcafa*-re változtatták a nevét (MEZŐ 1999: 217), ma *Латірка*. Határában van a Latorca forrása, nevét ettől kapta. *Lauka* [Lauka vagy Lavka]: *Лавки* (MIZSER 2007b: 106). *Loho* [Lohó]: *Kis- és Nagylohó*, *Beregszőlős*, *Лохово* (MIZSER 2007b: 107). *Mogioros* [Mogyorós]: *Nagy-mogyorós*, *Копинувці* (MIZSER 2008a: 454). *Oblaz* [Obláz]: *Облаз*, Újklenóc ~ Nyárasdombhoz (Кленовець) csatolva (MIZSER 2007b: 107–8), *Rakos* [Rákos]: *Beregrákos*, *Ракошино* (FNESz). *Ribolcz* [Ribolc]: *Hribóc*, *Bereggombás*, *Грибівці* (MIZSER 2007b: 104–5), *Sdiniho* [Zsdinyiho]: 1570-ben fordul elő először. Nyilván előbb alapíthatták, mert több családot is összeírtak ekkor. Nevét a mellette elfolyó Zsdenyovka patakról vette (LEHOCZKY 1881. 1: 312). *Zerencziefalva* [Szerencsefalva]: *Szerencsfalva*, *Щацливе*. A FNESz. 1610-től adatható, de már 1570-ben megvolt. *Verbias* [Verbiás]: 1570-ben „noua pagus”. Nevét a rajta átfolyó pataktól kapta ('füzes'). 1889-ben egyesítették Hlubokapatakával és Petruszovicával *Verebes* néven (MEZŐ 1999: 83). Mai neve: *Верб'яж*.

3. **Személynevek.** – A teljes név közlése latinul történt: a latinra fordított keresztnévet követte a vezetéknev. Akár más leírásokban, itt is akadtak kivételek, hat esetben a

magyar sorrendet írták le (vezetéknév + keresztnév): *Kisak Istuan, Prokop Ferencz kenez, Almamezősi Kozma kenez, Berilla Prokop, Berilla Uasko, Polyani Kopczia*. Három özvegyasszony neve szerepel ebben az összeírásban: *Relicta Ladislai Czernecz, Relicta Georgi Kulonicz, Relicta Stephani Barlabas*, azaz Csernec László, Kulonics György, Barlabás István özvegye.

3.1. Keresztnevek. – Ezek túlnyomó többségét latinul adták meg. A korban használatos latin nevek közlését feleslegesnek tartom. Mindössze kettőhöz fűzök megjegyzést: *Franciscus* ~ *Ferenc*: a ruszin *Fedor* 'Tivadar, Tódor' nevet is *Franciscus*-ra fordították le ruszin vidékeken. *Sandrus* ~ *Sándor*: nem a szokásos *Alexander*-t adta meg, hanem a magyar *Sándor*-t latinosította a lejegyző. Akad két becézett alak is, mind a kettő ruszin: *Kopczia* [Kopcsa] < *Prokop*, *Uasko* [Vasko] < *Ivan*.

3.2. Vezetéknevek. – A kis előfordulási szám (109) miatt nem osztottam csoportokra, hanem betűrendben közlöm őket: először az akkor leírt név, []-ben az (általam helyesnek tartott) ejtett név, ()-ben a származási hely(ek). Ahol nincs szakirodalmi utalás, a saját megfigyelési kísérleteimet adom. A nevek java része magyar névadással keletkezett. A ruszin falvak leírásakor LEHOCZKY is megjegyzi, hogy feltűnő a magyar nevek száma a 16–17. században. Viselőik lehettek magyarok is, de magyar nevet viselő ruszinok is.

Agoston [Ágoston] (Rákos): mártírológiumi eredetű személynév (CsnSz. 29). *Almamezősi* [Almamezősi] (Almamező): a község első kenézének a felvett, új neve. *Ambrus* (Kajdanó): mártírológiumi eredetű személynév (CsnSz. 37–8). *Aztales* [Asztalos] (Lauka): foglalkozásra utal (CsnSz. 53). *Balas* [Balázs] (Balósfalva): mártírológiumi eredetű személynév (CsnSz. 73–4). *Ban* [Bán] (Iványi): 'a bán birtokán szolgáló' (CsnSz. 81–2). *Bank* [Bánk] (Lauka): régi magyar világi személynév (CsnSz. 84). *Bara* (Kajdanó): vagy a *Barabás* vagy a *Bartalan* 'Bertalan' egyházi személynév rövidülése. *Barlabas* [Barlabás] (Rákos): egyházi személynév alakváltozata (CsnSz. 87–8). *Batyko* (Babolista, Lauka, Lohó): nem valódi vezetéknév, a ruszin *бацько* a pap megszólítása, esetünkben: *György, Mihály, Szaniszló atya* (*Georgius Batyko, Michael Batyko, Stanislaus Batyko*). *Beregh* [Bereg] (Zsdinyiho): puszta helynév Bereg megyében, a névviselő nyilván Nagyberegről költözött ide (CsnSz. 127). *Berilla* (Ribolc): román eredetű, a szlávól átvett *Berivoj, Berislav* nevek egyikének képzett alakja (DOR. 199). *Bodnar* [Bodnár] (Lauka): 'kádár, szekérgyártó' (CsnSz. 148). *Bogoly* (Lohó) 'bagoly', az állat valamely tulajdonsága (CsnSz. 61). *Borsi* (Rákos): 'Borsi, Zemplén megyei vagy Borsá, Máramaros megyei faluból való' (CsnSz. 173–4). *Bwcz* [Bücs] (Zsdinyiho): 'bölc; nagy tapasztalatokkal rendelkező személy' (CsnSz. 185). *Cajdanj* [Kajdani] (Kajdanó): 'Kajdanó, Bereg megye helységbe való' (CsnSz. 529). *Czibere* [Cibere] (Iványi, Kajdanó): 'savanyúleves', az ezt kedvelő személy (CsnSz. 202). *Czigan* [Cigány] (Zsdinyiho): 'sötét bőrű, hajú' (CsnSz. 202–3), szlovák is lehet. *Czeles* [Cseles] (Csernelő): 'furfangos, ravasz' (CsnSz. 228). *Czernecz* [Csernec] (Lohó): ruszin eredetű: *чернецъ* 'barát, szerzetes', azaz ennek szolgálja. *Cziomoni* [Csomonyi] (Rákos): 'Csomonya (ma: Csongor), Bereg megyei faluból való'. *Czudilla* [Csudilla] (Csernelő): ukrán eredetű: *чудило* 'különc, csodabogár', magyarosodott alak. *Dienes* (Kajdanó): a mártírológiumi *Dionysius* 'Dénes' magyarosodott formája (CsnSz. 292–3). *Doctor* [Doktor] (Rákos): 'tudós, orvos, tanító' (CsnSz. 307). *Faggias* [Faggyas] (Iványi): 'gyertyaöntő', foglalkozásra utal. *Farkas* (Lohó): 1. régi magyar világi személynév, 2. az állat valamely tulajdonsága,

3. 'farkasvadász' (CsnSz. 346–7). *Fekete* (Bobolista): 'fekete bőrű, hajú, szakállú ember' (CsnSz. 354–6). *Gecze* [Gecse] (Kajdanó): 1. a mártírológiumi *Gergely* név becézett alakja (CsnSz. 399), 2. puszta helynév Bereg megyében (ma: Mezőgecse). *Goyan* [Goján] (Bobolista): román eredetű, a szlávól átvett *Goislav* név becézett formája (DOR. 333). *Halaz* [Halász] (Mogyorós): foglalkozásra utal (CsnSz. 450–1). *Herman* (Iványi): német eredetű, a mártírológiumi *Hermann* név átvétele (BAHLOW 232). *Hete* (Kajdanó): 1. régi magyar világi személynév (CsnSz. 472), 2. puszta helynév Bereg megyében (ma: Hetefejércse). *Hodos* [Hódos] (Csernelő): 'hódfogó, hódvadász' (CsnSz. 476). *Holczia* [Holcsa] (Kocsova): szlovák eredetű, a *hol* 'kopasz' melléknév -*ča* képzős alakja. *Illyes* [Illyés] (Balósfalva): ószövetségi eredetű személynév (CsnSz. 491–2). *Janos* [János] (Lohó): újszövetségi eredetű név (CsnSz. 512–3). *Jwrko* [Jurko] (Csernelő): vagy a ruszin *Iopiü* vagy a szlovák *Juraj* 'György' név becézett alakja. *Kalman* [Kálmán] (Kajdanó): a *Kálmán* egyházi személynév átvétele (CsnSz. 535). *Kalniki* [Kálniki] (Csernelő): 'Kálnik, Bereg megyei faluból való'. *Kasza* (Kajdanó): a *kaszakovác*, *kaszagyártó* kifejezések rövidüléséből keletkezett (CsnSz. 559–60). *Kelemen* (Iványi): mártírológiumi eredetű személynév (CsnSz. 570). *Kerepeczj* [Kerepeci] (Kocsova): 'Kerepec, Bereg megyei községből való' (CsnSz. 581). *Kenéz* [Kenéz] (Bobolista, Csernelő, Kismogyorós, Ribolc, Szerencsefalva): minden községben az első helyen említik, ahol is a falu első emberét szokták megjelölni. Így itt a *Kenéz* elsősorban a tisztséget jelenti: 'román és ruszin vidéken a telepítés vezetője, később a falu bírása' (CsnSz. 575), de később vezetéknév is válhatott belőle. *Kilos* [Kilós] (Kismogyorós): a *kila* ~ *kiló* űrmérték -*s* képzős alakja. *Kis* (Rákos): 1. 'apró termetű', 2. 'ifjabb' (CsnSz. 594–6). *Kisak* [Kisák] (Verbiás): szlovák eredetű, a *kyša* 'savanyútej' képzett alakja, nyilván ezt kedvelte. *Klepania* [Klepánia] (Lohó): ruszin eredetű: *клепаня* 'kalapálás', vasművességre utal. *Kobelia* [Kobelja] (Lauka): ruszin eredetű: *кобеля* 'tarisznya', foglalkozásra utal. *Kobulka* (Lohó): ukrán vagy szlovák eredetű: *кобулка*, illetve *kobyłka* 'kancacsikó; szöcske', tulajdonságra mutat. *Konicz* [Konics] (Zsdinyiho): szlovák eredetű: *konič* 'csődöröcsikó', valamilyen tulajdonságra utal. *Kwldus* [Kuldus] (Bobolista): 'kéregető, nagyon szegény ember' (CsnSz. 667–8). *Koncz* [Konc] (Kucsova, Kismogyorós, Mogyorós): régi magyar világi személynév (CsnSz. 612–3), de a ruszin *Константиин* névből is levezethető. *Kouacz* [Kovács] (Bobolista, Iványi): mesterségre utal (CsnSz. 629–30). *Kozma* (Kajdanó): mártírológiumi eredetű magyar személynév, a ruszin *Кызма* lenne. *Krist* (Zsdinyiho): a mártírológiumi *Kristóf* név rövidülése, elvileg szlovák is lehet. *Kulonicz* [Kulonics] (Mogyorós): ruszin eredetű: 'Kulon fia'. *Laczok* [Lacók] (Kajdanó): a mártírológiumi *László* név *Lacló* alakváltozatának rövidülése és képzése (CsnSz. 660). *Lancziogi* [Lancsogi] (Balósfalva): 'Lancsok (ma: Lánycsók), Baranya megyei faluból való'. *Lengien* [Lengyen] (Balósfalva): a lengyel népnév már ekkor is régies alakja. (CsnSz. 672–3). *Litua* [Litva] (Balósfalva): 'litván' (CsnSz. 769). *Ludka* (Mogyorós): ukrán eredetű, a *Людомир* vagy a *Людвиз* név rövidült, képzett alakja. *Maga* [Mága] (Bobolista): 1. a *Mag* régi magyar személynév képzett alakja, 2. a szlovák *Magdolna* becézett formája. *Makra* (Csernelő): a mártírológiumi *Macarius* név rövidült alakja (CsnSz. 702). *Mazarfalusi* [Maszárfalusi] (Kocsova): 'Maszárfalva, Bereg megyei faluból való'. *Mate* [Máté] (Bobolista): újszövetségi eredetű személynév (CsnSz. 716). *Mihaly* (Mihály) [Zsdinyiho]: ószövetségi eredetű személynév (CsnSz. 731). *Misak* [Misák] (Kajdanó): szlovák eredetű: 1. a *Michal* 'Mihály' név becézett alakja, 2. *myšiak* 'ölyv', tulajdonságot jelöl. *Mohucz* [Mohuc vagy Mohucs] (Dubrovica): egyelőre megfejtetlen.

Nagy (Kajdanó): 1. 'magas', 2. 'idősebb' (CsnSz. 756–8). *Nouak* [Novák] (Szerencsefalva). Szlovák eredetű: 'újtelepes'. *Olan* (Kocsova): ruszin eredetű, az *Олекса* 'Elek' név becézett alakja. *Olexa* (Mogyorós): ruszin eredetű, mártírológiumi személynév. *Onusko* (Mogyorós): ruszin eredetű: az *Онисим, Онисиу, Онисифор* nevek egyikének becézett alakja. *Oroz* [Orosz] (Rákos): 'ruszin' (CsnSz. 792–3). *Ökörmezősi* [Ökörmezősi] (Kocsova): 'Ökörmező, Máramaros megyei helységből való', a CsnSz. (801) 1638-ból *Ökörmezei* alakot ismer. Inkább valószínű az, hogy a névadó helység a Bereg megyei Volóc, eredeti nevén: *Ökörmező* (1570-ben: *Ökörmeßö*) volt. *Paliczka* [Palicska] (Rákos): ruszin (*палічка*) vagy szlovák (*palička*) eredetű: 'kis pálca', valószínűleg a bírói pálcára utal. *Panasz* (Zsdinyiho): horvát eredetű: *ponas* 'büszkeség'. *Pap* (Lohó): tisztségre utal (CsnSz. 821–2). *Paronj* (Lauka): elírt vagy félrehallott alak lehet. *Parlag* (Lohó): 'földjét elhanyagoló személy' (CsnSz. 825–6). *Pessolik* [Pesolik] (Zsdinyiho): szlovák eredetű, *pešolík* 'gyalogrobotos'. *Petrik* (Lohó): szlovák eredetű, a *Petr* 'Péter' becézett alakja. *Petrus* (Rákos): szlovák eredetű, a *Petr* becézése, esetleg a latin *Petrus* átvétele. *Pliska* [Pliszka] (Balósfalva): ruszin *пліска* 'barázdabillegető'; a szláv nyelvekben gyakori a madárnév vezetéknevként való használata. *Polyani* [Polyáni] (Kajdanó): 'Polyána, Máramaros, Sáros, Zemplén megyei faluból való', de elképzelhető, hogy 'valamelyik Polyána nevű, igen gyakori külterületi helyről jött'. *Posika* (Bobolista): ruszin *пошичка* 'párnahuzat, párnatok', foglalkozásra utal. *Prokop* (Csernelő, Laturka): mártírológiumi eredetű személynév, a keleti kereszténységben gyakoribb. *Raiko* [Rajko] (Lauka): szlovák eredetű, a *Rajmir, Rajislav, Rajmund* nevek egyikének becézett alakja (a cigány *rajkó* szóhoz nincs köze). *Ruzin* [Ruszin] (Lohó): a CsnSz. (902) csak 1648-ból hoz adatot. *Safar* [Sáfár] (Bobolista): 'gazdatiszt, intéző, kulesár' (CsnSz. 904). *Salagan* [Szalagán] (Lohó): valószínűleg román eredetű, a *Sálağan* 'szilágyi' név módosulata. *Selka* (Ribolc): ismeretlen eredetű. *Sian* [Siján] (Mogyorós): ruszin *шиян* 'vastag nyakú'. *Siko* [Sikó] (Zsdinyiho): a mártírológiumi *Sixtus* név becézett alakja (CsnSz. 931–2). *Simon* (Bobolista, Lauka): újszövetségi eredetű személynév (CsnSz. 935–6). *Sinka* (Ribolc): az előző név becézett alakja (CsnSz. 936–7). *Soltész* ~ *Soltész* [Soltész] (Kajdanó, Lauka): 'telepes községek előljárója', illetve 'jobbágyi kötelezettségtől mentesített személy' (CsnSz. 941). Laukán az első helyen írták össze, Kajdanón pedig a bírót (judex) hívták így. Egyedül Lohóról lehet kimutatni a soltész tisztséget. A *Soltész* tehát ekkor kezd vezetéknevvé válni. *Soto* [Sótó] (Csernelő): 'préselő, sajtoló', a *sajtó*-t a régiségben írták *sótó*-nak is (TESz.). *Tamas* [Tamás] (Balósfalva): újszövetségi eredetű személynév (CsnSz. 1041). *Thomas* ~ *Tomas* [Tomás] (Bobolista, Kajdanó): az előző név szlovák alakja. *Tompa* (Kajdanó, Rákos): 'nehéz felfogású' (CsnSz. 1074). *Toth* [Tót] (Iványi, Kajdanó): 'szlovák; felvidéki' (CsnSz. 1080–2). *Turicza* [Turica] (Balósfalva): szlovák eredetű, *turica* 'küllőrojt' (növény), a névadás indítéka nem világos. *Vak* (Kismogyorós): 'világtalan, farkasvakságban szenvedő' (CsnSz. 1115). *Varga* (Kajdanó): 'lábbelikészítő' (CsnSz. 1120–2). Mivel a *varga* köznévi magyar kölcsönszóként megvolt, megvan a szlovákban is, a ruszinban is, így ezt az eredeztetést figyelembe lehet venni. *Virasztó* [Virasztó] (Kajdanó): 'éjjeliőr, vigyázó' (CsnSz. 1147). *Zadavla* (Obláz): a ruszin *zadavumu* 'megfojt' ige származéka, tehát: 'fojogató'. *Zolyuaj* [Szolyvai] (Kocsova): 'Szolyva, Bereg megyei helységből való' (CsnSz. 1019).

Hivatkozott irodalom

- BAHLOW, HANS 1967. *Deutsches Namenlexikon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt.* München.
- Conscriptiones portarum = *Conscriptiones portarum Comitatus Bereghiensis. Registrum factum per me Franciscum Keczer de Lipocz dicatore sacrae Caesareae regis Maiestatis de noua Connumeratione portarum in Comitatus Beregh in anno 1570.* Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, Mikrofilmtár, 73. doboz.
- DOR. = CONSTANTINESCU, N. A. 1963. *Dicționar onomastic romînesc.* București.
- HELLER, GEORG 1983. *Comitatus Bereghiensis.* München.
- LEHOCZKY TIVADAR 1881. *Beregvármegye monographiája* 1–3. Ungvár.
- MEZŐ ANDRÁS 1999. *Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz.* Nyíregyháza.
- MIZSER LAJOS 2007a. Mogyorós. *Magyar Nyelv* 103: 454–5.
- MIZSER LAJOS 2007b. Máramaros és Munkács környéki helységnév-magyarázatok. *Magyar Nyelv-járások* 45: 97–110.
- MIZSER LAJOS 2007c. Ruszinokra utaló tulajdonnevek a 16. századi Bereg megyéből. *Névtani Értesítő* 29: 75–85.

MIZSER LAJOS

LAJOS MIZSER, **Place and personal names of villages belonging to Mukachevo Castle in 1570**

In the year 1570, eighteen settlements belonged to the demesne of Mukachevo Castle. Half of the settlements were recently established habitations. The author presents the names of the settlements, providing short explanations. Personal names of the inhabitants of the settlements are also enumerated. Special attention is given to rare Christian names and to the two nicknames appearing in the corpus. The author lists family names in alphabetical order, giving their probable contemporary pronunciations and meanings, and providing the names of the settlements to which the surnames belonged.